

GYIK – GYAKRAN ISMÉTELTE KÉRDÉSEK

Milyen esetekben kell benyújtani kutatásetikai engedélykérelmet?

Az [1/2018. \(XI.30.\) sz. dékáni utasítás](#) értelmében olyan kutatómunka, aminek része emberből, vagy embertől származó adatok elemzése, kizárólag már meglévő etikai engedély birtokában végezhető. Amennyiben egyértelműen pszichológiai, neveléstudományi vagy egyéb, az egészségügy területét nem érintő kutatásról van szó, akkor az engedélyt a Kari Kutatásetikai Bizottság (KEB) adja ki. Azokban az esetekben, amikor a tervezett kutatásnak orvosi-egészségügyi vonatkozásai is vannak (például a célcsoport klinikai diagnózissal rendelkező személyek, vagy a kutatás helyszíne egészségügyi intézmény, vagy a végzett vizsgálat tartalmaz invazív beavatkozást (pl. vérvétel), vagy orvostechnikai eszköz használata is felmerül (pl. MR készülék), a kérelmet az Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottsága (ETT-TUKEB) számára kell benyújtani. Amennyiben egy kutatás során kizárólag szakirodalom feldolgozására kerül sor, vagy szisztematikus összefoglaló tanulmány / meta-analízis készül, nem szükséges kutatásetikai engedély. Hasonlóképpen nyilvánosan elérhető anyagok – pl. honlapok tartalmi, nyilvános posztok - elemzéséhez sem kell kutatásetikai engedélyt kérni. Amennyiben azonban felmerül személyes adatokat (is) tartalmazó dokumentumok elemzése (pl. olyan történeti vagy levéltári dokumentumok, amelyek neveket vagy egyéb személyes adatokat is tartalmaznak), etikai kérelmet kell benyújtani.

A kutatás kezdete előtt mennyi idővel célszerű benyújtani etikai kérelmet?

A kérelmek elbírálása folyamatos, átfutási idejük mintegy 2-4 hét. Amennyiben további kiegészítő információkra is szükség van, az engedélyezéshez szükséges idő meghosszabbodhat. Ezt tekintetbe kell venni a tervezett kutatások időzítése folyamán. Már folyamatban levő vizsgálatokhoz a KEB nem ad ki engedélyt.

A kérelmeket a kutatás megkezdése előtt minimum 1 hónappal célszerű benyújtani (ennyi idő alatt az esetleges javítási kérésekkel együtt is meg tud történni a bírálát). A kérelem hivatalos jóváhagyása előtt az adatfelvételt nem lehet elkezdeni. A KEB minden hónap utolsó péntekén ülésezik, más napirendi pontok mellett ezen ülésen tárgyalja azokat az etikai kérelmeket is, melyekkel kapcsolatban további eldöntendő kérdések merültek fel az elsődleges bírálát folyamán.

elte | ppk

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Mi számít személyes adatnak (mikor kell “Adatkezelési tájékoztató” c. dokumentumot kitölteni)?

Személyes adatnak minősül az **azonosított vagy azonosítható** természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ. Azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító; vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy, vagy több tényező alapján azonosítható. Önmagában nem számít tehát személyes adatnak a nem, az életkor (csak a pontos születési dátum), a lakóhely típusa (csak a pontos lakcím), a foglalkoztatás/beosztás típusa (csak ha pl. konkrét cég konkrét beosztásának megnevezésére kérdeznek rá). Amennyiben e-mail-ben vagy telefonon keresik fel az alanyokat, ez személyes adatnak számít, továbbá személyes adatnak minősül a kép- és hangfelvétel önmagában is.

Ha a vizsgálatvezetők e-mailben kérnek bármilyen adatot a résztvevőktől, akkor a kutatás lezárultával nekik kell arról is gondoskodni, hogy ezek az adatok/szenzitív levelezések törlésre kerüljenek.

Nyilvánosan elérhető és hozzáférhető adatok használata (pl. hivatalos, nyilvánosan megtalálható e-mail címek, közösségi médiában található nyilvános posztok, hozzászólások) ugyanakkor nem számít személyes adatkezelésnek.

A személyes adatokat gyűjthetem a kutatócsoporthoz tartozó közös Qualtrics fiókba?

Személyes adatokat nem lehet közös (pl. kutatócsoportos) Qualtrics fiókban gyűjteni, csak a témavezető(k) vagy a megnevezett adatfeldolgozó egyéni fiókjában. Így a Qualtrics rendszerében, de a kutatási adatoktól elkülönítve gyűlik a személyes adat, amihez csak az adatkezelési nyilatkozatban nevesített adatkezelőnek/adatfeldolgozónak van hozzáférése. Anonim kutatási adatokat továbbra is lehet a megosztott fiókokban gyűjteni.

Milyen adatokat kell megadni az “Adatkezelési tájékoztató” c. dokumentumban?

A **“Mely adataim kezeléséhez járulok hozzá?”** pontban kell **tételesen** felsorolni az összes, a kutatás során kezelt adatot (pl. név, e-mail cím, hangfelvétel stb.). **FIGYELEM**, a dokumentum tartalma némiképp változott. Amennyiben csak az ELTE PPK-n belül kerülnek kezelésre az adatok, akkor elegendő ott feltüntetni a kapcsolattartó nevét és elérhetőségét (tipikusan a kutatásvezető nevét), és az adatfeldolgozónál csak azt kell megadnia, hogy milyen szoftvert, platformot használ az adatok gyűjtéséhez/tárolásához, illetve azt, ha az adatok feldolgozását esetleg egy a szervezettől független, külsős adatfeldolgozó végzi, aki kizárólag az adatkezelő megbízásából kezeli a személyes adatokat.

Az „Adatkezelési tájékoztatóban” azt is meg kell adni, hogy milyen platformot, programot, applikációt kezel a személyes adatok összegyűjtésére és/vagy tárolására (pl. Qualtrics, MsTeams, Zoom, stb...).

Miért van szükség az online kérdőíves vizsgálatok esetében a kérdőív Word-átiratára és online linkjének megjelenítésére is?

A kérdőív Word-átiratára azért van szükség, hogy a bíráló gyorsan és egyszerűen át tudja tekinteni a kérdőív egyes tételeit anélkül, hogy az online linken egyesével, az esetleges feltételeket figyelembe véve végig kellene kattintania a kérdőívet. Emellett archiválási okokból is kérjük a Word-átiratot, mivel a link egy idő után nem lesz aktív. A link egyidejű feltüntetésére pedig azért van szükség, hogy meg tudjunk győződni arról, hogy valóban pontosan ugyanaz a kérdőív kerül a kutatott csoporthoz, mint ami a kérelemben feltüntetésre kerül, továbbá ellenőrizni tudjuk a kérdőív beállításait (pl. feltételes kérdések), megtévesztés esetén az azt feloldó információt (debriefing-et) stb.

Milyen felületen kell elkészíteni az online kérdőívet? Milyen felületen lehet használni online interjúk készítésére?

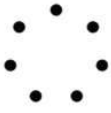
A bizottság a kérdőívek szerkesztésére elsősorban a Qualtrics felületét ajánlja. Az egyetem által támogatott és ajánlott platform online kommunikációra, kép/hang felvételére MsTeams javasolt. A bizottság ugyanakkor más platformok használatát sem tiltja.

Mire kell figyelni, ha incentívként kreditet/kurzuspontot alkalmazok egy kutatásban?

A kérelmezőnek fontos tisztázni, hogy kurzuson való terjesztés esetében a részvétel megtagadása nem érintheti-e hátrányosan a hallgatót (pl. a kutatásban való részvétel nélkül is tud-e számára megfelelő jegyet szerezni; kutatásban való részvétellel kapcsolatos kurzusnál más kutatások közül is tud-e megfelelő mértékben válogatni a jegyszerzéshez).

Kizárólag az ELTE PPK közalkalmazotti állásban, vagy professor emeritusi alkalmazásban lévő oktatói/kutatói számára ad ki a KEB kutatásetikai engedélyt?

Amennyiben nem ELTÉS kolléga azért nyújt be hozzánk etikai kérelmet, mert PPK-s hallgató témavezetője, akkor a KEB elbírálja a kérelmet. Ebben az esetben, mivel nem ELTE közalkalmazott a kérelmező, a kutatási engedély kitöltésével egyben ahhoz is hozzájárul, hogy az ELTE PPK Kari Kutatásetikai Bizottsága a személyes adatait kezelje. Ebben az esetben is érvényes, hogy a kutatásvezető csak tudományos minősítéssel (DSc, PhD, CSc) rendelkező kutató lehet.

elte | ppk

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Külföldön végzett kutatásokat végezhet-e a KEB? Végezhető-e más országban is nem anonim adatfelvétel?

A KEB külföldi helyszínen végzett kutatások esetében csak a 18 éven felettieket megcélzó online anonim kutatásokat tudja teljes körűen bírálni és engedélyezni. Ebben az esetben is a kutatási téma jellege (nem szenzitív vs. szenzitív) erősen meghatározó lehet.

Amennyiben valaki külföldön szeretne nem anonim kutatást végezni, tájékozódjon az adott országban érvényes kutatásetikai elvekről, és kérelmezze az illetékes, azaz az adott országban működő, kutatásetikai bizottság engedélyét is. Azon vizsgálatok esetében, amelyeket az ELTE PPK minősített oktatója vezet, ám maga a vizsgálat (részben vagy egészben) nem Magyarországon kerül lefolytatásra, az érintett ország(ok) illetékes etikai bizottságának engedélye is szükséges.

El lehet-e térni az etikai kérelem formanyomtatványban szereplő "Tájékoztató és beleegyező nyilatkozat" szövegétől?

A bizottság álláspontja az, hogy nem kell szó szerint átvenni a kérelem sablonban szereplő "Tájékoztató és beleegyező nyilatkozat" szövegét, ez egy segédlet. Azonban az alábbi információknak mindenképpen szerepelniük kell a szövegben: a kutatás vezetőjének neve és e-mail-es elérhetősége (ppk-s e-mail cím), a kutatás célja, a kutatást lebonyolító neve, a vizsgálat módja (pl. kérdőív kitöltés vagy képek értékelése megadott szempontok alapján), a vizsgálat hossza, jár vagy nem jár díjazás, a vizsgálatban történő önkéntes részvétel megemlítése, visszalépés/megszakítás lehetőségének említése. A „nem kezelnek neurológiai vagy pszichiátriai betegség miatt” állítással kapcsolatban a kérelmezőnek kell a kutatás céljának és a vizsgálni kívánt populációnak a figyelembevételével döntenie, és bent hagynia/kivennie ezt a mondatot a beleegyező nyilatkozatból.

Milyen információ legyen benne mindenképpen a toborzó szövegben?

A toborzóban is már fel kell tüntetni az intézményt, ahol a kutatás zajlik, de kérdőíves, anonim kutatás esetében nem kötelező a toborzóba írt e-mail cím, hiszen a link elvezet a tájékoztató és beleegyező nyilatkozathoz, amelyben szerepel a kutatásvezető elérhetősége. Kvalitatív vagy offline kutatásoknál értelemszerűen fontos megadni hivatalos kontakt e-mail cím(ek)et már a toborzóban is, ugyanakkor ennek nem kell személyre szólónak lennie, lehet közös kutatócsoportos elérhetőség is (elte-s végződéssel).

Mi az az ernyőkérelem és mikor célszerű ilyen kérelmet benyújtani?

Az ernyőkérelem több kutatást magában foglaló kérelem egyazon kutatási területen belül. Amennyiben például egy nagyobb témakört vizsgál az intézet/tanszék/kutatócsoport több éven át, adott félévekben változó hallgatókkal, akik mindig a nagyobb tématerület egy apróbb szeletét kutatják, érdemes megfontolni ernyőkérelem benyújtását. Az ernyőkérelmekkel kapcsolatos főbb elvek:

- Minden ernyőkérelem esetén be kell nyújtani a kiegészítő, specifikus információkat (pl. konkrétan abban az adott vizsgálatban milyen eszközöket használ, kik a résztvevők stb.), hiszen ezek hiányában nem tudjuk etikai szempontból mérlegelni a kérelmet.
- Legyen feltüntetve a végdátum (az ne több évre szóljon).
- Évente kérjük a kérelmek megújítását. Ha nem változik semmi, akkor a kutatásvezetőnek csak egy mondatban kell jeleznie a KEB felé, hogy változatlan feltételek mellett szeretné folytatni a kutatást és kéri a kérelem meghosszabbítását (ilyenkor nem kell újra beadni a kérelmet).

Elfogadható-e az Egyesített Pszichológiai Kutatási Etikai Bizottság (EPKEB) etikai engedélye is ELTÉS/PPK-s kutatások esetében?

Igen.

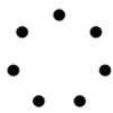
Milyen esetekben szükséges hosszabbítást és módosítási kérelmet beadni?

Hosszabbítást abban az esetben szükséges beadni, amennyiben az érvényben lévő engedély még nem járt le, és semmi más nem terveznek a kutatók módosítani, csak a kutatás befejezésének időpontját. Ebben az esetben nem szükséges a szokásos bírálat lefolytatása, a hosszabbítás egyből kiadható. Kérelem módosítást szintén csak még érvényben lévő engedély esetén benyújtani, ebben az esetben a módosítás a szokásos bírálati folyamaton megy keresztül. Amennyiben a kutatás engedélye már lejárt, csak új kérelem nyújtható be, mivel lejárt engedély érvényességi ideje nem hosszabbítható.

Technikai Információk:

A kutatás kezdődátuma nem lehet korábbi, mint a kérelem beadásának dátuma.

A kutatásvezető e-mail címét/elérhetőségét minden esetben kérjük feltüntetni a toborzó levélben/kutatásra való felhívás szövegében és a tájékoztató és beleegyező nyilatkozatban is.

elte | ppk

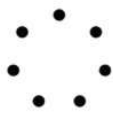
Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

A tájékoztató és beleegyező nyilatkozatban a kutatásban való részvételhez történő beleegyezés esetén valós választási lehetőséget kell biztosítani a kutatási alanyoknak, ezért az “igen” és “nem” opciókat egyaránt kérjük feltüntetni.

A kutatás során használni kívánt kérdőívek, tesztek, interjúk, egyéb mérőeszközök eredeti és magyar (ill. a kutatás során alkalmazott) nyelvű hivatkozásainak részletes felsorolása szükséges a kérelemben, továbbá meg kell adni az idegen nyelvű, új mérőeszköz fordításával kapcsolatos információkat.

Milyen információt adjunk meg (kvantitatív) kutatás esetén a kérelemben? (Milyen kérdéseken gondolkodjunk el kvantitatív kutatás esetében?)

- A résztvevők toborzása honnan és hogyan történik, s ehhez kapcsolódóan a toborzó szöveg pontosan mit tartalmaz.
- Milyen bevonási vagy kizárási kritériumok mentén történik a résztvevők vizsgálatba való beválasztása?
- Milyen módszert használ?
- Hol történik az adatfelvétel?
- Anonim-e az adatfelvétel vagy személyes adatok kezelése is történik? Ez utóbbi esetben az adatok bizalmas kezelését kell biztosítani. (A névtelen és bizalmas adatkezelés más jelent. Ha a résztvevő egyáltalán nem azonosítható, akkor névtelen adatgyűjtés és adatkezelés történik. Ha a személy azonosítható, akkor a bizalmas adatkezelés azt jelenti, hogy a kutató számára beazonosítható a személy, de a kutatás során gyűjtött kutatási (pl. kérdőíves adatok, szívritmus, reakcióidő adatok ..stb) adatokat úgy tárolja, hogy ahhoz a személyes adat nincs hozzákapcsolva (hanem helyette pl. egy kód jelzi az adott személyt, azonban a kód-dekód ezektől az adatoktól elkülönülten, biztonságban (pl. elzárva vagy jelszóval védett file-ban) kerül tárolásra).
- Személyes adatok esetén az Adatkezelési tájékoztató c. dokumentumra is szükség van, amelyben azt is meg kell adni, hogy meddig kerülnek tárolásra a személyes (!) adatok.
- Át kell gondolni, hogy a névtelenül gyűjtött válaszokból azonosítható-e a személy (pl. ha tudjuk, hogy a résztvevő x. intézmény igazgatója, akkor hiába névtelen a kitöltés, a személy azonosítható – így a tájékoztatásban és az adatvédelemben is ennek megfelelően kell eljárni, vagyis bizalmasan kell kezelni az adatokat).

elte | ppk

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

- Alkalmaznak-e valamilyen incentívet (pl. pénz, kredit) a kutatásban? Jár-e valamilyen előnnyel a kutatásban való részvétel?
- Történik-e megtévesztés a kutatásban? Ha igen, akkor milyen módon kerül ez feloldásra az adatfelvételt követően? Ha online keretek között zajlik a vizsgálat: biztosítható-e, hogy a debriefinget az is megkapja, aki a vizsgálat vége előtt kilép a helyzetből?
- Milyen hosszú maga a vizsgálat egy-egy résztvevő számára?
- Online kérdőív esetén a linket is kérjük megadni, de mindemellett a teljes online kérdőív becsatolt változatára is szükség van az archiválás miatt (ugyanis a linkek „lejárnak”).
- Offline kérdőíves vizsgálatnál is kérjük a kérdéseket/kérdőíveket csatolni.
- Az alkalmazott kérdőívek hivatkozásai (eredeti és a magyar változat is) szerepeljenek a kérelemben. Amennyiben saját fordításról van szó, kérjük jelölni.
- Ingeranyag bemutatása (ha releváns): videók, képek, hanganyagok csatolása, kognitív paradigmák esetén ki kell térni az ingeranyagra is, ha új paradigma, akkor az ingeranyag bemutatása, csatolása szükséges.
- Tájékoztató/beleegyező nyilatkozat tartalmának adott kutatásra szabása (amennyiben valamilyen intézményben történik a kutatás (pl. iskola), akkor az intézményvezetőnek szóló tájékoztatót is kérjük csatolni).
- Jár-e bármilyen kockázattal a résztvevők számára a vizsgálatban való részvétel. Ha igen, ezt a kockázatot hogyan kezelik a kutatásban?
- Hogyan és hol tárolják az adatokat?
- Kik vesznek részt az adatfelvételt? Amennyiben releváns, a vizsgálat céljait, módszertanát figyelembe véve a kutatók, az adatfelvételt lebonyolítók milyen végzettséggel, felkészültséggel rendelkeznek?
- Kutatási tevékenység során felmérésre kerül-e olyan kérdéskör, amellyel kapcsolatban a résztvevőnek a kutatást követően információt érdemes szolgáltatni (pl. szerencsejátékkal kapcsolatos kérdőív végén a résztvevő kap információt arra vonatkozóan, hogy mit jelent a problémás szerencsejáték, és hová fordulhat, ha segítségre van szüksége)?
- Kutatási tevékenység során keletkezik-e olyan adat, ami a vizsgált személy egészségi állapotával kapcsolatos és annak orvosi, pszichopatológiai jelentősége van (pl. öngyilkossági gondolatok, epileptiformis minták az EEG-ben, stb.), gondoskodni kell arról, hogy azt megfelelő

körültekintéssel az érintett személy tudomására hozzák, utalva a célirányos átvizsgálás szükségességére.

Milyen információt adjunk meg kvalitatív kutatás esetén? (Milyen kérdéseken gondolkodjunk el kvalitatív kutatás esetében?)

- Amennyiben releváns, a vizsgálat szempontjából milyen kvalitatív paradigmát alkalmaz (pl. deskriptív, posztpozitívista, interpretatív, kritikai)?
- A résztvevők toborzása honnan és hogyan történik, s ehhez kapcsolódóan a toborzó szöveg pontosan mit tartalmaz
- Milyen bevonási vagy kizárási kritériumok mentén történik a résztvevők vizsgálatba való beválasztása?
- Milyen módszert használ? (pl. interjú, megfigyelés, kérdőív, fókuszcsoport)
- Interjú vagy kérdőív esetén pontosan milyen kérdéseket tesz fel, ezeket hogyan állította össze (milyen elméletre, elgondolásra, empirikus munkára támaszkodott? Csatolta-e a kérdéssort a kérelemhez? Megfigyelés esetén: mit rögzít, hogyan kódol?)
- Hol történik az adatfelvétel?
- Készül-e hangfelvétel, képfelvétel? Hogyan, milyen eszközzel, programmal rögzíti azokat? Erről informálta-e a résztvevőket a Tájékoztató nyilatkozatban? Kérte-e ehhez a hozzájárulásukat a hangfelvétel/képfelvétel rögzítéséhez? Online interjú esetén hogyan történik a vizsgálatba való beleegezés?
- Meg kell adni a résztvevőknek, hogy a felvett anyagokkal kapcsolatban meddig kérhetik azok törlését, és a vizsgálatból való kilépést. (Pl. a felvételt követően 1 hétig még van lehetőség a felvett hanganyag törlésére, és a kutatásból való kilépésre. Ezt követően a hanganyagok átírássra kerülnek, és az átíratokból a személyes adatok is törlésre kerülnek.)
- Terveznek-e szó szerint idézni az elhangzottakból? Kérték-e a résztvevők engedélyét hozzá?
- Hogyan gondoskodik róla, hogy az eredmények közzétételénél megőrizze a vizsgálati személyek anonimitását? Hogyan biztosítják azt, hogy szó szerinti idézettségénél se legyen felismerhető az egyén?
- Kik vesznek részt az adatfelvételben? Amennyiben releváns, a vizsgálat céljainak, módszertanának szempontjából a kutatók, az adatfelvételt lebonyolítók milyen végzettséggel, felkészültséggel rendelkeznek (pl. traumával kapcsolatos interjúk kutatásban az interjút készítő kutató elegendő tudással, felkészültséggel rendelkezik-e).

elte | ppk

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

- Felmerül-e, hogy a kutatói pozíció a vizsgálatot (az adatgyűjtést vagy akár az elemzést) befolyásolhatja?
- Felmerül-e, hogy a vizsgálatvezető és a vizsgálati személy közötti viszony befolyásolhatja a vizsgálat eredményét?
- Alkalmaznak-e valamilyen incentívet (pl. pénz, kredit) a kutatásban? Jár-e számukra előnnyel a vizsgálatban való részvétel?
- Milyen hosszú maga a vizsgálat egy-egy résztvevő számára?
- Tájékoztató/beleegyező nyilatkozat tartalmának adott kutatásra szabása (amennyiben valamilyen intézményen keresztül történik a kutatás (pl. iskola), akkor az intézményvezetőnek szóló tájékoztatót is kérjük csatolni).
- Jár-e bármilyen kockázattal a résztvevők számára a vizsgálatban való részvétel. Ha igen, ezt a kockázatot hogyan kezelik a kutatásban?
- Hogyan és hol tárolják az adatokat?
- Kutatási tevékenység során felmérésre kerül-e olyan kérdéskör, amellyel kapcsolatban a résztvevőnek a kutatást követően információt érdemes szolgáltatni (pl. szerencsejátékkal kapcsolatos interjú végén a résztvevő kap információt arra vonatkozóan, hogy mit jelent a problémás szerencsejáték, és hová fordulhat, ha segítségre van szüksége)?
- Kutatási tevékenység során keletkezik-e olyan adat, ami a vizsgált személy egészségi állapotával kapcsolatos és annak orvosi, pszichopatológiai jelentősége van (pl. öngyilkossági gondolatok), gondoskodni kell arról, hogy azt megfelelő körültekintéssel az érintett személy tudomására hozzák, utalva a célirányos átvizsgálás szükségességére.